

Сучасні проблеми та перспективи кадрового забезпечення ЗЕД в аграрному секторі економіки

Михайлова Любов Іванівна, доктор економічних наук, професор,

Сумський національний аграрний університет, завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності та євроінтеграції;

(0572) 617 022; (0572) 222 448; 050 187 58 17; lmikhaylova@yahoo.com

Посилення глобалізаційних процесів у світі та формування інформаційної економіки беззаперечно доводить, що основним фактором економічного зростання суспільства, окремого регіону чи галузі виступають знання – людський капітал як їх основний носій. Це в повній мірі стосується і аграрного сектору економіки.

Якщо на етапі становлення аграрної економіки для збільшення обсягів виробництва необхідним було освоєння та введення в обіг нових площ, а достатність та доступність родючої землі виступала обмежувальним чинником, то уже в індустріальній економіці стримуючим фактором нарощування виробничих потужностей частіше за все виступав капітал. В інформаційній економіці, щоб зробити всі форми виробництва ефективнішими і тим самим створити більше матеріального багатства – лімітуючим ресурсом виступають знання. Саме якісна підготовка кадрів для забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі є важливою складовою успішної міжнародної інтеграції країни та заняття нею гідного місця в системі міжнародного поділу праці.

Стрімкий розвиток зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі економіки та реалізація різновекторності міжнародної співпраці України формує нові виклики в проблемі кадрового забезпечення цих напрямів діяльності. На разі фахівців з «Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності» та «Міжнародної економіки» готують п'ять аграрних (Білоцерківський, Вінницький, Житомирський, Сумський, Уманський) та більше 50 інших ВНЗ України. І незважаючи на те, що в освітянських стандартах визначено рівні

управління, для яких здійснюється підготовка таких фахівців (Міжнародна економіка – макрорівень; Менеджмент ЗЕД – макрорівень), в організації їх практичної підготовки чіткої відмінності та розмежування в реальній діяльності не відбувається: переважна частина фахівців за цими спеціальностями працевлаштовується у вітчизняних підприємствах, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, в підприємствах з іноземними інвестиціями та в підприємствах, що входять до світових транснаціональних корпорацій.

Зазначимо, що кількісні характеристики підготовки фахівців із зовнішньоекономічного спрямування у ВНЗ зумовлюються, перш за все, ендогенними чинниками: розміром державного замовлення та обсягами підготовки фахівців за комерційною формою підготовки. Водночас, оцінюючи обсяги підготовки фахівців, слід враховувати те, що в 2013-2014 рр. аграрний сектор економіки країни позиціонував себе одним із найпотужніших та надійних експортерів своєї продукції на світові ринки: навіть в умовах відтоку іноземних інвестицій із виробництва сільгосппродукції та її переробки, стрімких процесів інфляції та девальвації аграрна галузь забезпечувала надходження валютних коштів до бюджету. Відповідно формується всі передумови щодо постановки питання про роль держави у формуванні кадрового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності та міжнародного співробітництва в аграрному секторі країни. Це є важливим для ефективного управління на усіх рівнях. Втім проведений моніторинг обсягів державного замовлення підготовки фахівців із зовнішньоекономічного спрямування у ВНЗ показує, що державні кошти продовжують спрямовуватися не в аграрні заклади: на 2014-2015 навчальний рік аграрні заклади, що готують менеджерів ЗЕД, мали одно-три місця державного замовлення (Сумський НАУ – 1), водночас, наприклад, ХНЕУ ім.Семена Кузнеця – 23, НУ «КПІ» - 25. Такий підхід у формуванні державного замовлення можна характеризувати як:

- відкрите ігнорування процесів практичної потреби аграрного сектору країни – одного із найпотужніших експортерів вітчизняної продукції;

- триваюче сприйняття суб'єктів господарювання в аграрному секторі як виробників сільськогосподарської продукції – інертних учасників ЗЕД, не спроможних самостійно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність;

- свідоме цілеспрямоване знищення спеціальності «Менеджмент ЗЕД», а також і інших економічних спеціальностей, в аграрних ВНЗ.

Досвід показує, що працевлаштування випускників вищих аграрних закладів освіти спеціальності «Менеджмент ЗЕД» не викликає проблем завдяки наявності основних конкурентних переваг для ринку праці: знання іноземних мов та гідна економічна підготовка. Втім, слід погодитися із експертними висновками про те, що зовсім мало ймовірно українське сільське господарство має таку кількість робочих місць для усіх цих студентів. Тобто система готує студентів більше, ніж потрібно [1]. Для прикладу: в Сумській області функціонує тільки два сільськогосподарських підприємства, що є активними суб'єктами ЗЕД та самостійно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, управління якою опікуються випускники СНАУ спеціальності «Менеджмент ЗЕД». Саме такі підприємства-суб'єкти ЗЕД і мають виступати базами для отримання практичної підготовки майбутніх фахівців.

Зазначимо, що всі інші випускники знаходять для себе успішне працевлаштування у підприємствах інших галузей економіки, ТНК, за кордоном. Зрозуміло, зовсім незначна частина фахівців із зовнішньоекономічного спрямування працевлаштовується в державних органах управління, де прийняття рішень має бути спрямованим на сприяння розвитку ЗЕД, активізацію міжнародної співпраці, залучення іноземних інвестицій. Цілком позитивним видається досвід формування шкіл молодих керівників та призначення їх заступниками голів державних адміністрацій, а з питань ЗЕД та інвестиційної діяльності – обов'язково із випускників за фахом, а не за політичною приналежністю. Цей підхід мав би витримуватися і на вищих рівнях державного управління: ще при проведенні тривалих, восьмирічних перемовин щодо вступу України в СОТ та відстоювання інтересів аграрної

галузі країни, а також при підписанні Угоди про зону вільної торгівлі України з ЄС та визначення можливостей та обмежень подальшого розвитку вітчизняного сільського господарства.

В умовах інформаційного суспільства постійне оновлення знань та розвиток професійних навичок є обов'язковою передумовою конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. Стрімкі інтеграційні процеси, що супроводжуються в аграрному секторі України злиттям та поглинанням агрогосподарюючих суб'єктів, спричинили зміни умов праці в сільськогосподарських підприємствах та вимоги до фахової підготовки їх працівників. Особливо це загострюється в умовах розвитку відкритості економіки та набуття вітчизняним ринком сільськогосподарської продукції та продовольства рис світового ринку.

За прогнозами експертів, до 70 відсотків найбільших інвесторів, що працюють в аграрному секторі країни, готові збільшити обсяги інвестицій, сподіваючись на позитивні зрушення в боротьбі з корупцією, правилах ведення аграрного бізнесу та його дерегуляцію в Україні [2]. Стримуючим фактором для розвитку міжнародної співпраці в аграрному секторі, на думку вищого менеджменту підприємств, залишається нестача кваліфікованих компетентних фахівців.

У відповідь на потреби аграрного ринку праці і провідні аграрні університети країни вдосконалюють систему практичної підготовки фахівців, узгоджуючи змістовне наповнення робочих навчальних планів з провідними агрохолдингами та опрацьовуючи спільно програми стажування та виробничих практик студентів. 5 грудня 2014 р. в НСК «Олімпійський» пройшла церемонія нагородження переможців проекту «Премія HR-бренд Україна 2014», де були названі найбільш дбайливі роботодавці України. Нагороди отримали компанії, які реалізували у 2013-2014 рр.. кращі програми по роботі з персоналом. У номінації «Регіон» III місце посіла корпорація «Кернел» з проектом «Університет міжнародних програм» від Сумського НАУ [3]. Подібний проект

Сумський НАУ реалізує також із іншими агрохолдингами: «UkrLandFarming», ПАТ «Миронівський хлібопродукт» тощо.

Інвестиційні процеси та розвиток міжнародного співробітництва в аграрному секторі країни сприяє усвідомленню частиною підприємств важливості інвестування розвитку персоналу для ефективного ведення бізнесу. Разом з тим вважаємо, що інтеграційні процеси у світову економіку актуалізують необхідність системного вдосконалення кадрового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності на всіх рівнях управління:

- на рівні підприємств - розвиток знань, професійних навичок, оздоровлення та виховання кадрів як основних складових людського капіталу, що виступає чинником національної безпеки галузі, держави;

- на державному рівні – формувати державне замовлення на підготовку фахівців зовнішньоекономічного спрямування, а також економічного напрямку в цілому, для окремих галузей економіки відповідно трендам міжнародної інтеграції.

Література:

1. Перетворення сільського господарства України на рушійну силу економічного зростання На замовлення Американської торгівельної палати в Україні (Палата) та Європейської бізнес асоціації (ЄБА). – 2012. - BE Berlin Economics GmbH. – 45 с.

2. Із виступів на VI Міжнародній конференції «Ведення агробізнесу в Україні: перспективи 2015 року», організованою асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу». 4 грудня 2014 р., м.Київ.

3. http://www.sau.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4130%3A-----lhr---2014r&catid=194%3A2009-12-30-07-01-37&Itemid=239&lang=uk.